

**PAUTES, CRITERIS I RECOMANACIONS
PER DUR A TERME ACTIVITATS D'EDUCACIÓ PER AL
DESENVOLUPAMENT EN CENTRES DE SECUNDÀRIA**

**Clara Massip, Mariano Matamoros
Eduard Navarro, Antoni Zabala**

ÍNDEX

1. Introducció
2. L'atenció a les persones
 - La importància de la cura de les persones
 - Etapa inicial d'un projecte d'EpD en un centre
 - Mecanismes per recollir expectatives
 - Anar de mínims a màxims i treballar la relació
3. Concreció de la proposta d'EpD
 - Concreció dels objectius i coherència amb els objectius del centre
 - Coherència amb el marc normatiu
 - Espais i abast de la intervenció
 - Concreció de la proposta i anàlisi dels condicionants
 - Caracterització de les actuacions d'EpD als centres educatius
4. Recomanacions
 - Recomanacions pel que fa als objectius
 - Recomanacions en relació als continguts d'aprenentatge
 - Recomanacions pel que fa a la seqüència didàctica
 - Recomanacions pel que fa a la metodologia
 - Recomanacions pel que fa als aspectes organitzatius
 - Recomanacions en relació a l'avaluació

1. Introducció

Aquest document vol oferir algunes pautes, recomanacions i criteris per dur a terme una activitat d'Educació per al Desenvolupament (EpD)¹ en un centre d'educació secundària.

El que recollim a continuació és el resultat dels aprenentatges generats al llarg de dos anys durant els quals s'ha dut a terme una experiència d'anàlisi, disseny, execució, seguiment i reflexió per part de l'equip de coordinació d'Edualter i l'equip directiu de l'Institut El Til·ler al voltant d'un projecte de solidaritat desenvolupat al centre durant el curs 2009-2010.

A partir de les reflexions i aprenentatges realitzats durant aquest període, s'ha elaborat una proposta amb guies i indicacions que poden servir a altres instituts o ONGD que realitzin intervencions similars per anticipar necessitats i prevenir problemàtiques en l'elaboració de materials didàctics, la seva aplicació a l'aula, i la realització de jornades o altres activitats d'EpD.

El document, que no pretén ser exhaustiu, recull les principals recomanacions en tres sentits:

- L'atenció a les persones que participen en una activitat o projecte d'EpD,
- Els mecanismes per analitzar el tipus d'activitat o projecte més adequat a cada context
- Les pautes o criteris a tenir en compte per dur a terme una activitat d'EpD a d'un Institut, amb els components d'innovació que aquesta comporta.

Com a document preliminar que és, convidem a les persones que el consultin a que ens facin arribar les seves opinions i suggeriments (edualter@pangea.org) per anar construint de manera col·laborativa una proposta més completa i enriquida, que permeti contribuir a millorar les intervencions per part d'altres claustrats i ONGD i afavorir d'aquesta manera el desplegament dels principis de l'EpD en l'àmbit de l'educació formal.

¹ Entenem l'EpD en un sentit ampli, que integra l'educació per la solidaritat, la pau, el desenvolupament humà sostenible i l'anàlisi de les desigualtats globals

2. L'atenció a les persones

La importància de la cura de les persones

Quan ens plantejem dur a terme una activitat d'EpD a un centre no hem d'oblidar que el primer pas, o millor dit, el pas "zero" ha de ser el diagnòstic, anàlisi i capacitats del recurs més important per dur a terme qualsevol projecte: les persones.

Si des de l'Educació per al Desenvolupament parlem de la promoció i difusió de valors com la solidaritat, el respecte, la pau, la justícia i la sostenibilitat, entre altres, no hem de perdre de vista que tant les activitats d'aula, com les de centre i el projecte que les engloba, només podran tirar endavant si les persones que hi participen també sentim que aquests valors es difonen i desenvolupen en les relacions interpersonals de l'equip que les du a terme.

El potencial de l'equip directiu, del professorat més involucrat, del claustre en general, de l'alumnat, de les persones que voluntàriament poden recolzar el projecte, de les famílies i d'altres persones que també contribueixen amb coneixement, l'esforç, el suport o la simpatia, seran la clau de l'èxit del qualsevol projecte

Com a persones que participem en un procés d'aprenentatge, els ritmes per il·lusionar-nos, ambientar-nos i abraçar amb força un projecte són diferents. L'equip que impulsi el projecte ha de ser conscient d'això, i fer d'aquestes diferents sintonies una oportunitat d'aprenentatge comú.

Una intervenció d'EpD en un centre suposarà un canvi en algunes de les rutines del professorat, en l'organització de l'aula i en l'organització del propi centre. És important per que aquests canvis siguin assumits per totes les persones participants, que aquestes puguin sentir-se acompanyades i recolzades en tot el procés.

Els canvis que pot comportar aquest tipus d'intervenció poden plantejar-se com un procés d'innovació educativa en el qual les persones han de sentir-se segures i entusiasmades per millorar les seves pràctiques educatives, integrar continguts, actituds i valors vinculats amb l'EpD al treball del centre, i en definitiva aportar eines de transformació social a l'alumnat.

Una clau important d'aquest procés té a veure amb el just equilibri entre reforçar les relacions de les persones que formen la comunitat educativa i aconseguir objectius concrets i específics en relació al projecte.

De manera consensuada, aquesta combinació d'elements es pot traçar com el camí a recórrer per part del centre, buscar els resultats que es plantegen en el projecte, però sempre i quan aquests facin créixer i enforteixin la relació i la cohesió del grup de persones que forma part del centre.

Com a part d'aquesta dinàmica també són importants els mecanismes que es puguin crear per anar prenent les decisions que donaran sentit al projecte. Per això serà necessari dinamitzar activitats obertes i participatives que permetin establir les bases de treball que marquin el perfil dels objectius plantejats. En determinades ocasions també serà necessari plantejar la creació d'equips reduïts de treball per a la presa de decisions operatives i puntuals.

En aquest apartat no és necessari allunyar-se molt de la dinàmica ja establerta dins del propi centre, donat que alguns equips directius ja practiquen veritables processos assemblearis per a la construcció de les bases pedagògiques i de treball del centre, amb la qual cosa ja hi ha la llavor de participació necessària.

Com hem dit abans, tots aquests processos es proposen per coherència interna amb la proposta d'EpD que es desenvolupi en el centre, però també com a oportunitat pedagògica de convivència i creació de noves relacions, tant entre el claustre, com amb l'alumnat i entre tota la comunitat educativa.

En aquest punt volem ressaltar la tradició de treball que des de l'Educació per a la Pau s'ha proposat per abordar els conflictes des d'una perspectiva positiva per resoldre possibles situacions problemàtiques amb creativitat i amb ànim de creixement personal i del grup.

D'aquesta manera, en aquest apartat volem plantejar i intentar resoldre alguns interrogants que se'ns van plantejar quan varem començar a treballar en el projecte de solidaritat a l'Institut El Til.ler:

- Tenim clar qui participa en el projecte, fins que punt altres persones fora del centre poden involucrar-se?
- Quin model d'autoritat i quins mecanismes de presa de decisions són els més convenients per a un projecte com a aquest?
- Tenim en compte les motivacions i expectatives de totes les persones que formen la comunitat educativa?
- Els mecanismes de comunicació són adequats i adaptats per tots els i les participants?
- Com podem convertir els conflictes en una oportunitat d'aprenentatge?
- La convivència del centre contribueix a millorar el projecte de solidaritat del centre i viceversa?

Etapa inicial d'un projecte d'EpD en un centre

L'acompanyament que des d'Edualter hem fet a l'Institut El Til·ler durant el curs 2009-2010 ens ha permès viure directament el procés que un projecte d'EpD pot promoure dins de la comunitat educativa del centre.

La formació del grup de persones que s'implicaran en el projecte és un moment clau, per això fa falta dedicar un temps al coneixement entre les persones que participaran en la intervenció: professorat, alumnat, personal d'entitats i ONGs, mares, pares i altres professionals si fos el cas.

L'aspecte més valuós de l'experiència des de l'enfocament humà i formatiu és l'observació de l'evolució que viuen les persones, i l'intercanvi d'experiències i aprenentatges que es produeix.

És molt important tenir sempre en compte aquest procés, i no obviar-ne cap element, doncs això podria afectar la concreció del projecte, la seva configuració, la seva posada en marxa, o el seu recorregut.

La possible problemàtica pel que fa a l'atenció de les persones que podem trobar en iniciar una activitat d'EpD té a veure amb cinc elements importants:

- Motivació de l'equip dinamitzador i de la comunitat educativa
- Coneixements previs sobre valors i metodologies vinculades a l'EpD
- Construcció d'un llenguatge comú entre l'equip dinamitzador i el professorat
- Establiment d'eines de comunicació amb la resta de la comunitat educativa
- Diagnòstic de la situació del centre que participarà en el projecte: característiques de l'alumnat, coneixements, capacitats, valors, motivacions i entorn familiar.

És possible que existeixin altres elements per revisar dins del grup de treball o de la comunitat educativa abans de començar un projecte o activitat d'EpD, però aquests cinc poden ajudar a iniciar el procés i anticipar accions en la definició i configuració de l'equip de treball i del perfil d'activitats concretes a dur a terme.

Plantejament del projecte, formulació de preguntes i reptes a assumir

Com hem esmentat abans, el compromís d'iniciar una activitat o projecte d'EpD en un institut implica un treball previ de motivació i comunicació per part de l'equip dinamitzador de la idea cap a la resta de la comunitat educativa.

Un aspecte delicat d'aquest procés de motivació és la definició dels principis i valors sobre els quals s'assenta el projecte. És oportú treballar aquest aspecte des de l'òptica de la cura de les persones ja que la pràctica ens mostra que si no es fan explícits aquests components difícilment s'avançarà en els aspectes pedagògics i operatius.

Ens trobem amb el repte d'establir un objectiu al qual es pretén arribar en la promoció de coneixements, actituds i valors entre l'alumnat, però partint de la seva adopció per part del professorat i la resta de professionals que podran intervenir en les diferents accions del projecte.

Més enllà de la profunditat amb la qual es pugui fer aquesta valoració inicial, podem pensar que almenys hauria de cobrir tres eixos principals d'actuació:

- La informació i els continguts conceptuals que el projecte vol difondre (les temàtiques, exemples i coneixements que volem compartir)
- El tipus de metodologies i continguts procedimentals que intentem promoure en les accions del projecte
- Les actituds i valors que intentem compartir amb l'alumnat i dels quals el professorat i la comunitat educativa també s'haurien de sentir propers.

Mecanismes per recollir expectatives

Un aspecte important que hem detectat és que durant l'anàlisi i planificació d'activitats les expectatives que el claustre i l'equip que participa en el projecte poden ser diferents o enteses de diversa manera.

És necessari crear mecanismes per recollir i explicitar les expectatives de cada jornada o activitat en la mesura del possible per sincronitzar les experiències de treball en grup, de professorat, personal d'entitats i ONGD i alumnat

Anar de mínims a màxims i treballar la relació

Com hem dit abans, cada persona té ritmes d'aprenentatge i desenvolupament diferents, per aquesta raó recomanem sempre traçar una ruta d'aprenentatge col·lectiu on l'important del projecte sigui la relació i la sintonia de l'equip de treball en relació a l'obtenció gradual d'objectius comuns. Trobar l'equilibri adequat d'aquests dos factors podrà ser determinant per a l'èxit del projecte

3. Concreció de la proposta d'EpD

Concreció dels objectius i coherència amb els objectius del centre:

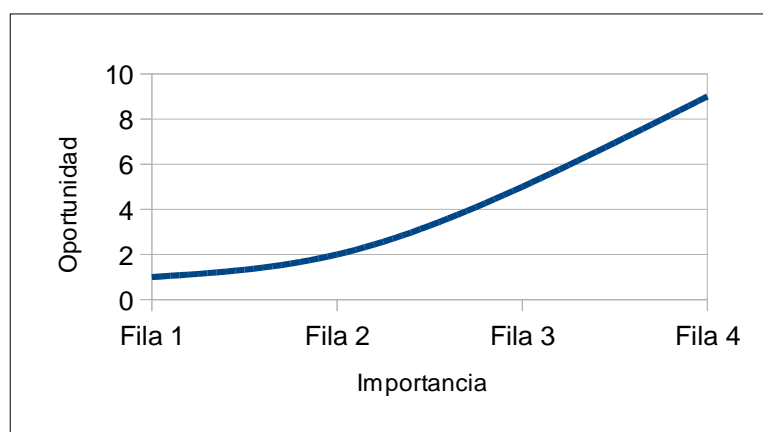
Abans d'iniciar qualsevol activitat en un centre educatiu és fonamental conèixer les seves característiques i especificitats, per tal d'adaptar-ne la intervenció. Això implica, en primer lloc, conèixer quin és el Projecte Educatiu del Centre, i tots els projectes que s'estructuren al seu voltant (convivència, escola verda, solidaritat...), per veure com la proposta d'intervenció pot contribuir a assolir algun d'aquests objectius.

Això és fonamental per tal que el professorat pugui assumir la intervenció i se l'apropriï, com una part més de la seva tasca docent, i no com una activitat complementària.

A l'hora d'avaluar la intervenció, podrem fer-ho en funció de l'objectiu / objectius del centre amb el qual l'haguem vinculat, i de les estratègies didàctiques emprades.

Objectius de centre	Què?
Estratègies didàctiques	Cóm? Continguts, materials, avaluacions, temps
Treball del professorat	Qui? Com ens organitzem? Per comissions? De nivell? D'àmbits? Comissions ad hoc com Solidaritat o EpD però amb incidència i relació amb els objectius

També cal valorar quins objectius són oportuns, no es pot començar des d'un primer moment volent assolir-ho tot, cal definir què és important i què és oportú.

Coherència amb el marc normatiu:

El punt de partida per plantejar qualsevol proposta d'EpD a l'escola s'ha d'emmarcar en el context de l'actual llei d'educació, el nou currículum basat en l'assoliment de les competències bàsiques, i l'autonomia que tenen els centres per definir els objectius i continguts del currículum.

Aquest context permet incorporar l'EpD com a part de l'activitat docent ordinària, i no com una activitat extraordinària, de manera que el professorat ho vegi com una oportunitat d'obtenir recursos i suport a la seva tasca docent, més que no pas com una demanda de temps i de dedicació afegida.

Espais i abast de la intervenció:

Un cop creat el grup de participants, caldrà trobar els espais adequats d'intervenció, i garantir que siguin coherents amb els objectius del centre i amb les estratègies didàctiques utilitzades per assolir aquests objectius.

Les propostes que elaboren les ONGD per treballar L'Educació per al Desenvolupament (EPD) als centres educatius, poden estar plantejades com a activitats que es duen a terme a l'aula, dinamitzades de forma individual pel professor o professora que decideix incorporar-les, o bé com a activitats a nivell de centre, la qual cosa implica la coordinació i participació d'un equip docent, que ha de prendre decisions de forma col·lectiva.

Ambdós plantejaments ofereixen una bona oportunitat per incorporar el treball competencial, en la mesura que aquest tipus de propostes proporcionen elements per entendre el món que ens envolta, amb activitats d'anàlisi i reflexió respecte a qüestions vinculades a la realitat, a partir de metodologies participatives, treball en grups..., sovint orientades a promoure accions concretes per incidir en el nostre entorn més proper.

Cal tenir en compte que poden sorgir algunes limitacions per dur a terme un treball al voltant de la solidaritat, l'EpD o similar, com per exemple:

- Compromisos imposats des de fora (administració educativa) que demanen una dedicació important de temps
- Precarietat de la relació laboral (ni l'equip directiu pot resoldre moltes qüestions vitals del professorat), inestabilitat laboral...
- Limitació de recursos
- Dificultat per concretar objectius

Convindria que l'equip de treball reflexionés i analitzés el seu potencial.

Pot resultar molt útil fer un petit diagnòstic del propi centre (en funció de la disponibilitat de l'equip docent per acompanyar aquest procés) utilitzant alguna de les eines existents, com el sistema d'autodiagnòstic pedagògic ESCALAE d'IRIF².

Escalae és un sistema de qualitat dels processos de l'aula que permet a una organització educativa o formativa:

- Identificar les pràctiques educatives més adequades.
- Millorar els seus processos d'ensenyament i aprenentatge.
- Certificar la qualitat del seu servei educatiu.

L'autodiagnòstic és un instrument que permet als membres del centre educatiu (professorat i equip directiu) fer un autodiagnosi per elaborar un "full de ruta" de les mesures a adoptar per la millora pedagògica a curt, mitjà i llarg termini.

És un procés que consta de 4 fases estructurades en sessions a realitzar dintre de l'organització educativa.

L'objectiu del Pla Estratègic Pedagògic és determinar els projectes de millora necessaris per assolir la pràctica educativa ideal del centre en funció de les seves finalitats.

El procés seguit per a la definició dels projectes de millora plantejats ha estat el següent:

- 1) Identificació de les finalitats educatives del centre.
- 2) Anàlisi de la pràctica educativa que es realitza actualment i dels condicionants del centre (Resposta al Qüestionari d'anàlisi de la pràctica educativa)
- 3) Presentació dels resultats del Qüestionari d'anàlisi de la pràctica educativa.
- 4) Distribució dels projectes i accions de millora als diferents òrgans de presa de decisions del centre.

O bé duent a terme una anàlisi DAFO per detectar Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats:

	Aspectes interns del grup	Aspectes externs del grup
Aspectes positius	Fortaleses	Oportunitats
Aspectes negatius	Debilitats	Amenaces

² www.escalae.org

L'objectiu de la diagnosi duta a terme per l'equip dinamitzador del projecte (equip directiu i ONG que fa la proposta) és conèixer quins aspectes de la proposta tenen una major identificació amb l'equip i quins elements poden provocar conflictes en dur a terme el projecte pel fet que els valors o procediments no siguin assumits totalment per la comunitat educativa.

Del tipus de respostes que trobem es podran considerar les accions que corresponguin per a la millora del projecte i per a la tranquil·litat i enfortiment de l'equip de treball.

Si la incomoditat prové d'aspectes concrets del tipus d'actitud o creença promoguda, tal vegada s'hagi de dedicar més esforç a debatre i consensuar aquests valors amb el claustre o les famílies.

Si la inquietud de les persones es deriva d'aspectes més logístics, de temps o afectació al treball del professorat, el punt d'atenció podria ser la millora en la gestió dels horaris, la formació en noves metodologies, el suport de personal extern, etc.

Concreció de la proposta i anàlisi dels condicionats:

A partir de la informació obtinguda, sigui a través de l'anàlisi dels documents del centre (Projecte Curricular, PEC...), bé mitjançant l'aplicació d'algun instrument de diagnosi (o en cas que sigui possible, per ambdós mitjans), es pot **concretar la proposta, tenint en compte els aspectes següents:**

<p>OBJECTIU/S</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Com es defineix l'objectiu / objectius de la intervenció? - Coincideix amb algun - alguns dels objectius del PCC, del PEC o d'algun dels projectes del centre?
<p>CONTINGUTS APRENTATGE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Com es concreta la temàtica i els continguts? - Tenen relació amb els temes i continguts que es treballen en altres activitats o projectes del centre? - Es planteja un treball curricular o transversal?
<p>SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Es tracta d'una seqüència tancada o flexible? - Es plantegen itineraris d'intervenció, amb graus d'aprofundiment diferents segons el grup, el temps, la disposició del professorat?

METODOLOGIA	<ul style="list-style-type: none"> - La metodologia està consensuada i compartida per tot el professorat? - És coherent amb els continguts que es volen treballar?
ASPECTES ORGANITZATIUS	<ul style="list-style-type: none"> - Quins són els criteris de programació (quan, quins nivells...)? - Quins mecanismes s'estableixen per a la coordinació entre el professorat i entre el professorat i altres agents educatius?
AVALUACIÓ	<ul style="list-style-type: none"> - Quina és la finalitat de l'avaluació? - Com s'avalua? (criteris, instruments)

És important **tenir en compte els condicionants** que poden posar-se de manifest al llarg de la intervenció per tal d'intentar adequar al màxim la proposta a aquests condicionants, o bé intentar transformar les condicions existents, quan això sigui possible.

Aquests condicionants fan referència a 4 factors: el **context d'intervenció**, la **cultura del centre**, les **competències del professorat** i els **recursos disponibles**³.

En funció d'aquests 4 factors, hi ha una sèrie de qüestions que ens poden ser útils, per planificar i dissenyar la proposta didàctica:

<p>Context</p> <ul style="list-style-type: none"> - La proposta que fem s'adequa al marc legal i normatiu vigent? - És possible integrar-la en el currículum, per tal de facilitar que el professorat pugui assumir-la sense que suposi un treball afegit? - Es pot vincular amb altres iniciatives o experiències existents en l'entorn de l'escola (barri, municipi...) 	<p>Cultura del centre</p> <ul style="list-style-type: none"> - S'han dut a terme experiències prèvies que han requerit la coordinació de l'equip docent, la utilització de metodologies participatives, el treball cooperatiu...? - El centre té un tipus d'organització interna prou flexible, que facilitarà l'adaptació del professorat als canvis que suposi en la seva rutina les
---	---

³ Extret de: Taller Elaboración de Planes de mejora del rendimiento académico y éxito escolar. Malpica, Federico, presentat al Congreso Liderazgo y éxito escolar, Ministeri Granada 28, 29 y 30 de març de 2011

	activitats d'aquest tipus?
<p>Competències</p> <ul style="list-style-type: none"> - El professorat té alguna experiència prèvia en aquest tipus d'actuacions? - Caldria plantejar alguna formació específica per contribuir a un millor desenvolupament de la proposta? - Aquesta es pot incloure dintre del pla de formació docent que té previst dur a terme el centre durant aquell curs? 	<p>Recursos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hi ha interès i motivació per part del professorat i de l'alumnat per dur a terme l'actuació? - El centre disposa dels equipaments necessaris? - Es pot comptar amb recursos de la comunitat educativa, famílies, municipi...? - Es poden aconseguir altres recursos externs?

Caracterització de les actuacions d'EpD als centres educatius:

Activitats d'aula

La major part dels **recursos didàctics i activitats sobre EpD** adreçats a les escoles estan concebuts **per treballar a l'aula**, dintre d'alguna matèria específica (generalment ciències socials, naturals, educació per la ciutadania) o bé a tutories.

Aquest tipus de propostes solen estar **dissenyades per una entitat o ONGD externa al centre**, o de vegades per una o diverses persones de l'equip docent motivades pel tema. Tot i que no és gaire freqüent, **en alguns casos professorat i ONGD les dissenyen i desenvolupen conjuntament**.

El professorat disposat a tirar endavant una proposta d'EpD a nivell d'aula segueix sent minoritari, i poques vegades compta amb el suport de l'equip directiu i de la resta de l'equip docent.

Per facilitar la incorporació de propostes d'EpD a l'aula és convenient integrar-les en la programació de les diferents matèries, de manera que no suposin un esforç addicional per part del professorat, sinó que al contrari, resultin un instrument útil per treballar els continguts curriculars.

Aquest plantejament pot facilitar que un major nombre de docents s'impliqui en la incorporació de les propostes d'EPD a l'aula

Activitats de centre

Tot i que no és el més habitual, **algunes de les propostes per treballar l'EpD** es plantegen com una activitat a nivell de centre, amb un **enfocament interdisciplinari i transversal, que implica el professorat de forma col·lectiva**.

Aquest tipus de plantejaments permeten transcendir els límits de les matèries i de l'acció educativa individual, i **sovint inclouen activitats que es desenvolupen fora del centre, o que requereixen la participació a l'interior del centre d'altres agents educatius** (ONGD, entitats del barri o municipi, famílies...)

Aquest tipus de propostes poden ser de **diversa durada** i nivell d'aprofundiment, des d'activitats **d'un sol dia** (Dia de la solidaritat), **d'una setmana** (Setmana de la solidaritat), o **de tot un curs** (Projecte de solidaritat).

Les activitats de centre **es basen en decisions preses de forma col·lectiva pel conjunt –o per una part important- del professorat**. Aquest procés de reflexió i coordinació entre el professorat **afegeix solidesa** al treball que es realitza **des del punt de vista pedagògic i organitzatiu**, en la mesura que contribueix a la construcció

d'una cultura de centre més participativa i cooperativa.

Alhora, les activitats de centre **ofereixen una major garantia de continuïtat**, ja que **no depenen d'un únic professor**, i de les seves circumstàncies professionals i personals.

Per això, si es vol avançar cap a processos innovadors, que incorporin canvis metodològics i organitzatius en consonància amb els continguts, valors i actituds de l'EpD, és fonamental que les activitats de centre adquireixin una major rellevància. ⁴

⁴ L'efectivitat de les innovacions es veu maximitzada quan s'introdueixen coherentment a tots els nivells de l'acció educativa del centre. En aquest sentit, les propostes d'EPD orientades cap a la construcció de la ciutadania global i solidària tenen un gran atractiu com a eixos d'innovació educativa. Extret de: El enfoque transversal en Educación para el Desarrollo. Alfonso Luque, a: Educación para la ciudadanía global. Estrategias para la acción educativa. Mundubildu. Universidad del País Vasco, Hegoa, 2011

4. Recomanacions

A partir de l'experiència realitzada a l'Institut El Til·ler durant el curs 2009-2010, s'han elaborat una sèrie de **recomanacions que poden resultar útils a altres centres** i / o a altres entitats que vulguin dur a terme activitats similars, partint dels aprenentatges obtinguts i de les reflexions realitzades pels membres de l'equip d'Edualter, l'equip directiu i la comissió de coordinació pedagògica de l'Institut, amb l'assessorament d'Antoni Zabala, de l'Institut de Recursos i Investigació per a la Formació –IRIF.

Hem agrupat les recomanacions al voltant dels 6 aspectes:

- 1) Recomanacions pel que fa als objectius
- 2) Recomanacions pel que fa als continguts d'aprenentatge
- 3) Recomanacions pel que fa a la seqüència didàctica
- 4) Recomanacions pel que fa a la metodologia
- 5) Recomanacions pel que fa als aspectes organitzatius
- 6) Recomanacions en relació a l'avaluació

1) RECOMANACIONS PEL QUE FA ALS OBJECTIUS

En general

- És important formular els objectius **de forma clara**, que siguin **coherents amb les estratègies didàctiques** proposades, i que siguin **assumibles i avaluables** en el decurs de l'activitat.
- És convenient **planificar moments de seguiment, revisió i adequació dels objectius** plantejats al llarg del procés de desenvolupament de l'activitat, per tal d'ajustar-la a les característiques del grup i del centre.

Pel que fa a les activitats d'aula

- És convenient que la **concreció dels objectius** es faci **de forma conjunta** entre l'ONGD que fa la proposta i el professorat que l'aplicarà a l'aula.

- És important **vincular** els objectius de la proposta d'EPD **amb els objectius pedagògics de la matèria / matèries** en que es treballaran.

Pel que fa a les activitats de centre

- Es recomana **definir i consensuar els objectius entre tots els agents implicats:** equip directiu, comissió específica o professorat més implicat i entitats i ONGD participants.
- La **vinculació** dels objectius pedagògics **amb algun/s dels objectius del PEC** permet garantir la coherència de la intervenció amb el conjunt d'activitats del centre.

2) RECOMANACIONS EN RELACIÓ ALS CONTINGUTS D'APRENTATGE

En general, és important:

- Que la **temàtica i continguts** a treballar no siguin excessivament abstractes o generals, sinó **concrets** i a ser possible **relacionats amb situacions de l'entorn proper de l'alumnat**, per facilitar la seva comprensió, motivació i implicació.
- Buscar la **vinculació amb les diferents matèries**, de manera que les activitats serveixin per treballar continguts curriculars, i no suposin un trencament amb les programacions, sinó un instrument més per assolir-ne el desenvolupament.
- Vincular els continguts a treballar **amb les diferents competències bàsiques**, cosa que permetrà una major flexibilitat i possibilitat d'adaptació de les activitats.
- Proposar activitats que trenquin amb la compartimentació de les matèries i plantegin un **tractament interdisciplinari i transversal dels continguts**.

Pel que fa a les activitats d'un sol dia (Dia de la Solidaritat)

Tot i que aquest tipus d'activitats no permeten desenvolupar un treball en profunditat, sí que poden resultar **molt útils com a activitats de sensibilització** inicial sobre un tema determinat.

És interessant plantejar-les com a activitats de **mobilització** puntual al voltant d'alguna situació problemàtica, de manera que es demani una **acció o intervenció concreta**.

Per que aquest tipus de jornades tinguin una incidència més enllà de l'acció puntual i anecdòtica d'un sol dia, és important plantejar-les com a activitats **motivadores, vinculades amb continguts curriculars** que es desenvolupin a l'aula **abans i/o**

després de la celebració de la jornada, o en general **que tinguin alguna relació amb temes que s'hagin treballat al llarg del curs** en alguna/es matèria/es o de forma transversal en treballs de síntesi, projectes de l'escola, etc.

Per això **és important**:

- Comptar amb un bon **material de suport al professorat** sobre el tema, de manera que pugui realitzar un treball previ i/o posterior a la data en que es preveu dur a terme l'acció puntual (a tutories, o, si és possible, en les diferents matèries).
- **Implicar les famílies** en la celebració del dia en qüestió: convidant-les a anar al centre per participar en alguna/es de les activitats que es facin, demanant la seva col·laboració en la preparació d'algun material, informació, etc., des de casa amb els seus fills i filles...
- **Aprofitar les celebracions més habituals** dels centres **per treballar alguns continguts** relacionats amb l'**EpD** (Per exemple: tractar el tema del consum responsable per Nadal, recomanar llibres relacionats amb l'EpD per Sant Jordi...).

Pel que fa a les activitats d'una setmana (Setmana Solidària)

Poden resultar més **adequades per incorporar canvis en les rutines i metodologies del centre**, ja que suposen un esforç important a nivell organitzatiu i de coordinació entre el professorat.

En general suposen un **incentiu per a l'alumnat**, en la mesura que els ofereixen la possibilitat de sortir de la rutina diària de l'aula, realitzar activitats més lúdiques i participatives...

A continuació oferim algunes **recomanacions** puntuals que han sorgit com a **resultat** de l'experiència **de la Setmana Solidària**, desenvolupada a l'Institut el Til·ler:

- Per aprofitar al màxim les oportunitats que pot oferir un treball intensiu d'una setmana sobre una temàtica determinada a nivell de tot el centre, és important partir de les experiències compartides i conegudes per la majoria dels professionals de l'ensenyament secundari, per això **es recomana plantejar aquest tipus de propostes com un crèdit de síntesi**.
- Per tal d'assolir un aprenentatge el més integral possible en relació a la temàtica tractada, **és recomanable dissenyar activitats de diferents tipus: de recerca, selecció, organització, reflexió, interrogació, anàlisi, comunicació, síntesi, aplicació, d'aprenentatge cooperatiu...**

- És convenient que la proposta impliqui **activitats curriculars**, i alguna activitat de **sensibilització** de cara a la comunitat educativa.
- És millor **plantejar el treball al voltant de propostes concretes i properes**: un projecte de solidaritat, una ONGD amb la que es pugui establir una vinculació estreta, activitats del municipi o barri, etc.
- És oportú que **les activitats** que es realitzin **fora del centre parteixin d'un treball previ**, en el qual l'alumnat planteja una sèrie de preguntes sobre el tema a treballar i formular hipòtesis que haurà de contrastar. La sortida de l'aula hauria de ser el treball de camp per buscar les respostes a aquestes preguntes. Finalment, de tornada a l'aula, caldria fer un treball de síntesi i reflexió.
- És recomanable **l'ús de formats atractius i innovadors: audiovisuals, TIC...**
- Cal fer un esforç per **adequar els recursos didàctics utilitzats al nivell de l'alumnat**, tenint en compte la diversitat (tant entre nivells com dintre d'un mateix grup)
- És important **fer una bona temporització** del desenvolupament de les activitats, destinant el temps adequat per treballar els continguts proposats, i **deixant un temps al final per a la reflexió i el debat**, que permeti **extreure conclusions**.
- En aquest sentit, **és millor plantejar pocs continguts i treballar-los en profunditat**, que proposar-ne molts i dedicar-hi menys temps.
- Aquestes experiències poden tenir un major impacte si **s'aconsegueix implicar les famílies** en algun moment del seu desenvolupament, sigui convidant-les a participar en alguna activitat al centre –esmorzar solidari, xerrada...-, o bé demanant que participin des de casa, col·laborant amb els seus fills en alguna activitat o tasca relacionada.
- És important estimular la **participació de l'alumnat en l'organització i desenvolupament de les activitats**, mitjançant la creació de **comissions** amb missions diferents (decoració del centre, registre audiovisual i / o fotogràfic de les activitats dinamització d'activitats com fires d'intercanvi, esmorzars solidaris...).
- És fonamental establir **mecanismes que facilitin una bona comunicació entre l'alumnat, el professorat, les famílies, les ONGD implicades...** respecte al treball que es desenvolupi durant la setmana.
- Sempre que sigui possible, és molt recomanable **donar continuïtat al treball realitzat**: tant durant el curs -amb activitats a l'aula o amb altres activitats de centre relacionades (debats, exposicions, ús de passadissos...)-, com en cursos successius, realitzant experiències similars amb els mateixos grups d'alumnes. Això ens permetrà **millorar les activitats a partir dels aprenentatges obtinguts en**

cursos anteriors, i avaluar l'evolució de l'alumnat al llarg del període de formació.

Pel que fa a les activitats de tot un curs (Projecte de Solidaritat)

Permeten un **tractament més integral** de la temàtica plantejada, possibilitant que els **coneixements, valors i actituds** que es treballen acabin **permeant la vida del centre**. Aquest tipus de propostes es poden concretar en la **creació d'un grup de solidaritat per part de l'alumnat**, la creació d'una **comissió específica de solidaritat**, formada per un equip de docents responsable de coordinar i dinamitzar activitats al llarg del curs, el treball d'un **projecte de solidaritat** en els diferents nivells...

Per tirar endavant un treball continuat durant tot un curs cal un elevat grau de motivació i d'implicació per part del professorat i de l'alumnat, i per tant és molt important valorar les oportunitats d'èxit d'una proposta d'aquestes característiques.

Una manera de començar pot ser crear **un espai permanent de dinamització dels temes de solidaritat al centre**, això es pot fer:

- A través dels delegats de classe
- Mitjançant la creació de la figura d'un coordinador / a dels temes de solidaritat entre el professorat
- Mitjançant la creació d'una comissió de solidaritat: formada per un grup de professorat, o per un grup mixt de professorat i alumnat
- Mitjançant la creació d'un grup de solidaritat per part dels alumnes

També es pot començar per **organitzar una activitat puntual, com una Setmana Solidària**, veure quina és la motivació i la implicació del professorat i l'alumnat, i si aquesta té una bona rebuda, i es consolida, es pot acabar **establint com un crèdit de síntesi o com un projecte del centre**.

3) RECOMANACIONS PEL QUE FA A LA SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA:

Per garantir un bon desenvolupament de les activitats, sigui a nivell d'aula com de centre, cal fer-ne una bona seqüenciació didàctica. Es recomana estructurar aquesta seqüència en 3 fases:⁵

⁵ Extret de: Estructura de les seqüències didàctiques, a ESCALAE, Qualitat en l'Ensenyament i l'Aprenentatge, IRIF.

Fase inicial

És fonamental que hi hagi un temps **a l'inici** de qualssevol activitat dedicat a **explicar l'objectiu, aclarir els conceptes** que es treballaran i **explicitar a l'alumnat** què s'espera que realitzi durant el desenvolupament de l'activitat i **com se l'avaluarà**. Per tant, per començar, **és fonamental que el professorat estigui motivat, i transmeti aquesta motivació a l'alumnat**.

A més de motivar l'alumnat, en aquesta fase es tracta també de **detectar les idees, opinions i coneixements previs** que tenen sobre tema que es treballarà.

Per això és recomanable:

- Planificar alguna **activitat inicial motivadora** que contribueixi a plantejar el tema de forma atractiva (xerrada per part d'alguna entitat del barri/població, visita a alguna exposició relacionada, visionat d'una pel·lícula o documental, etc.)
- Abans de començar qualsevol activitat, passar un **qüestionari** a l'alumnat **per saber quines són les idees i coneixements previs** que tenen sobre el tema. Això facilitarà el treball posterior de valoració / avaluació de l'activitat.

Fase de desenvolupament

És important que el professorat que hagi de dinamitzar les activitats **disposi dels instruments i recursos pedagògics** que garanteixin un bon desenvolupament de la proposta.

Per això es recomana:

- **Elaborar un dossier per a l'alumnat**, que inclogui les activitats proposades, amb els textos i recursos corresponents, un glossari i un solucionari que permeti l'autocorrecció.
- **Elaborar un dossier per al professorat** que inclogui textos i recursos sobre el tema, bibliografia i webgrafia, i un apartat amb orientacions metodològiques.
- **Fomentar el treball en grups cooperatius**, per facilitar la relació entre l'alumnat, i estimular la participació, la reflexió i la responsabilització de l'alumnat en el propi procés d'aprenentatge.
- **Assignar una funció específica a cada membre del grup cooperatiu**, que haurà de responsabilitzar-se de la seva tasca, i serà avaluat per la resta de membres del grup i pel docent en relació a l'acompliment d'aquesta tasca. (responsable de la gestió de l'aula, responsable de la participació de tots els membres del grup en el treball, portaveu del grup, responsable de material...).

- **Utilitzar els mitjans audiovisuals, la informàtica i les TIC** tant en la fase de recerca i processament d'informació (cerca a Internet, visionat de pel·lícules i documentals, Webquest...), com en la fase de presentació de resultats (elaboració de presentacions en Power Point, tríptics, cartells, murals, ús de fotografies, vídeos...).
- **Un bon instrument de seguiment i valoració** del treball desenvolupat, és **l'elaboració d'un diari de camp**, on l'alumnat anirà explicant les activitats desenvolupades, i farà una breu valoració dels aprenentatges adquirits.
- El **registre escrit del desenvolupament de les activitats** per part del professorat i/o d'altres persones participants en l'activitat (ONGD...), **utilitzant pautes d'observació** o d'altres instruments, i el **registre fotogràfic i/o audiovisual**, que proporcionaran informació molt útil per a l'avaluació.

Fase de síntesi

Per evitar la dispersió que pot suposar la diversitat d'activitats, dinàmiques i espais d'aprenentatge, és important preveure dintre de la seqüència didàctica un **temps per poder reflexionar sobre el que s'ha treballat, ressaltar les idees clau i extreure'n conclusions.**

En el cas de les activitats d'aula, o de les activitats de centre d'un sol dia, es tracta de reservar una part de la sessió per posar en comú, reflexionar i extreure conclusions respecte al treball realitzat.

Un instrument que ens ha resultat **útil per conduir aquesta fase de reflexió i conclusions ha estat el semàfor** -*Vermell: un aspecte negatiu a ressaltar del dia* (en relació als continguts, metodologia, relació amb els companys, etc.), *Taronja: una cosa que jo puc fer per millorar aquest punt*, *Verd: un aspecte positiu a ressaltar* (en relació als continguts, metodologia, relació amb els companys, etc.).

En el cas de les activitats de centre, es pot dedicar un temps al final de cada dia per extreure conclusions. i a més a més dedicar **l'últim dia de les Jornades per fer un treball de síntesi, conclusions i presentació dels resultats de tota la setmana.**

És molt recomanable que **una part de la presentació dels resultats i conclusions es faci de forma oral**, ja que un dels aspectes més importants a treballar, segons la nostra experiència, és la competència comunicativa, fonamental en la formació de l'alumnat.

Com a propostes **d'activitats de síntesi** que han estat útils i molt ben acollides per l'alumnat, destaquem **l'elaboració d'un mural, d'un Power Point, i d'un tríptic**, amb el resum i conclusions dels continguts treballats al llarg de la setmana.

És important que aquests materials s'elaborin en grups cooperatius, i es presentin de forma conjunta.

És recomanable que **en les exposicions orals hi siguin presents, a més del professorat, un grup d'alumnes** (reduït), que pot contribuir a valorar el treball desenvolupat pels seus companys i companyes, i alhora obtenir aprenentatges del treball desenvolupat.

Seria interessant **enregistrar (en àudio, o si és possible audiovisual) les exposicions orals** per tal que el propi grup que la fa pugui revisar a posteriori la gravació, i aprendre dels seus errors o valorar els encerts de la tasca realitzada.

És important **establir mecanismes de comunicació** al llarg de tot el procés **entre** totes les persones **participants** (professorat, alumnat, membres d'entitats i ONGD, famílies...).

4) RECOMANACIONS PEL QUE FA A LA METODOLOGIA

Les **metodologies** per desenvolupar activitats vinculades a l'EpD han de ser **coherents amb els objectius i els continguts** que ens proposem treballar.

Les **estratègies metodològiques** utilitzades més freqüentment en les propostes d'EPD (**participatives, cooperatives, reflexives i vinculades amb la realitat de l'alumnat**) són molt **properes** a les que el professorat ha de tenir en compte per al desenvolupament de les **competències bàsiques**, definides en el document "Desplegament del Currículum a l'ESO" del Departament d'Ensenyament:⁶

- El diàleg pedagògic a l'aula i la construcció compartida del coneixement.
- L'ús de les eines de la llengua i del pensament que fan possible seleccionar i interpretar la informació per construir i comunicar el coneixement.
- Les situacions didàctiques adreçades a generar/fomentar interès mitjançant la resolució de problemes i a fer copsar la utilitat dels aprenentatges per entendre com és el món on vivim.
- Les metodologies com: el treball de camp, petites investigacions, estudis a partir de notícies d'actualitat, realització de jocs de simulació, on els nois i noies participin de la reconstrucció del coneixement...
- L'ús de fonts d'informació diversificades: lectura d'imatges, entrevistes i enquestes, premsa, treball de camp...

⁶ Extret de: http://phobos.xtec.cat/edubib/intranet/file.php?file=docs/ESO/desplegament_c_eso.pdf

- L'aplicació d'estratègies per al desenvolupament d'un pensament crític i alternatiu.
- El treball cooperatiu i les estratègies per aprendre.

És fonamental tenir clars els avenços metodològics que suposa el treball proposat respecte a l'ensenyament tradicional, i explicitar-los.

És molt important que la **metodologia** sigui **comuna, consensuada i assumida per tot l'equip docent** que ha de dur a terme l'actuació.

En aquest sentit, **és millor si es tracta d'una metodologia recollida en els documents de centre** (Projecte educatiu, pla de treball,...).

5) RECOMANACIONS PEL QUE FA ALS ASPECTES ORGANITZATIUS

En relació a les activitats d'aula

La major part de propostes d'EpD impliquen un treball de debat i reflexió que és millor realitzar en petits grups, per garantir la participació de tot l'alumnat.

Això fa que a l'hora d'organitzar l'aula per dur a terme aquest tipus d'activitats, sigui convenient fer-ho en grups cooperatius.

Les funcions bàsiques dels grups cooperatius d'alumnat són:

- Posar-se d'acord sobre la tasca que cal realitzar.
- Decidir com es fa i què ha de fer cadascú.
- Realitzar els corresponents treballs o proves individuals.
- Discutir els trets d'allò que realitza o ha realitzat cadascú, en funció de criteris preestablerts, ja sigui pel professor o pel propi grup.
- Considerar com es complementa el treball; escollir, d'entre les proves o treballs individuals realitzats, aquell que s'adopta en comú, o bé executar individualment cadascuna de les parts d'un tot col·lectiu.
- Valoració en grup dels resultats, en funció dels criteris establerts amb anterioritat.

La majoria de les propostes per treballar l'EpD solen estar plantejades de forma transversal, i sovint incorporen aprenentatges que es poden vincular a més d'una matèria. Per això és recomanable que el **professorat de diferents matèries** (al

menys dintre d'una mateixa àrea) **es coordini** per dur a terme aquest tipus d'actuacions.

Aquesta **coordinació** entre diferents matèries **permet flexibilitzar els horaris i l'organització del grup – classe**, de manera que algunes activitats es puguin allargar en el temps, facilitant que la dinamització es pugui dur a terme per part de 2 o més docents, etc.

En relació a les activitats de centre

Les activitats de centre, per definició, **comporten unes dinàmiques de treball que transcendeixen el grup – classe**, i estableixen **noves formes de relació entre l'alumnat** (formació de grups diferents, activitats compartides entre diferents classes i nivells, activitats fora de l'aula...), **entre el professorat** (major coordinació en el disseny d'activitats, dinamització i avaluació conjunta) **i entre el professorat i l'alumnat** (major flexibilitat i participació en un context de treball més obert i lúdic).

Aquest tipus d'activitats impliquen doncs **noves formes d'organització del centre: horaris, coordinació amb entitats** que entren al centre per realitzar una xerrada, taller..., **implicació de les famílies, sortides fora del centre**, etc.

Tot això **suposa un esforç organitzatiu**, ja que cal dedicar un temps a la coordinació entre el professorat, i entre el professorat i els altres agents educatius de l'entorn.

Per això és recomanable:

- Dedicar el **temps suficient a la preparació, explicació i revisió** dels continguts de la proposta **entre el professorat**, per tal que tothom l'assumeixi.
- **Definir un nucli de professorat responsable de l'organització** (conjuntament amb els altres agents educatius implicats) i que no tot l'esforç recaigui en l'equip directiu o en un sol professor.
- **L'equip de nivell** pot ser el que tiri endavant la proposta, **amb una persona de cada nivell que n'assumeixi el lideratge**.
- **La coordinació entre nivells** es pot articular a través de la **comissió de coordinació pedagògica, la comissió de solidaritat**, en cas que n'hi hagi, **o una comissió ad hoc** creada per aquesta finalitat.
- Cal valorar la conveniència de començar a treballar en un sol nivell o en diversos nivells a l'hora. En tot cas, caldria **prioritzar el treball en el nivell que es vegi una major receptivitat i disposició** tant per part del professorat com de l'alumnat.

- **Planificar** aquest tipus d'actuacions en **moments que no suposin un trencament de l'activitat curricular habitual, al final d'un període lectiu.**

Pel que fa a l'ús i adequació dels espais es recomana:

- **Modificar l'organització de l'espai de l'aula si és necessari**, per adequar-la al tipus de treball que es realitzi (organització en taules de 4, si es vol fer treball en grups cooperatius, sense taules ni cadires si es vol dur a terme alguna dinàmica de teatralització, joc de rols...).
- **Assegurar-se que hi ha espais adequats al centre** per dur a terme l'actuació: espais grans que permetin ajuntar més d'un grup per fer tallers, visionat de vídeos, etc. **i en cas que no sigui així buscar-los en instal·lacions properes del barri o municipi.**
- També és recomanable **utilitzar els espais dels passadissos, la biblioteca, la cantina, el pati, l'entrada tant interior com exterior...** per ambientar el centre en relació a la temàtica que es treballa i per exposar els materials que es vagin elaborant en les diferents activitats ((murals, fotografies, exposicions, etc.)

6) RECOMANACIONS PEL QUE FA A L'AVALUACIÓ

Cal que s'avaluïn totes les actuacions que es duguin a terme, tant si són activitats vinculades al currículum, com si són tallers, sortides, activitats amb famílies..., per tal que totes tinguin un valor reconegut, i per tant funció educativa.

És important dur a terme una **avaluació en funció dels objectius educatius plantejats**, però no només es pot centrar en constatar que s'han obtingut els resultats esperats, sinó que també és important **analitzar els canvis de les persones participants** (aprenentatges, grau de sensibilització en relació al tema tractat...), que ens indicaran la qualitat de la intervenció.

Caldria **elaborar pautes d'observació i instruments d'avaluació i d'autoavaluació coherents amb l'objectiu(s) plantejat(s)**, que tinguin en compte aspectes com la **relació entre l'alumnat, i entre l'alumnat i el professorat, la participació, la dinamització del professorat, les actituds de respecte i col·laboració, etc.**, en les activitats a l'aula, activitats de centre, festes, al pati, etc., en relació a les qüestions treballades (solidaritat, medi ambient, consum responsable...).

A més de l'assoliment d'objectius i resultats, **és fonamental avaluar els processos que segueixen les persones participants per adquirir els aprenentatges plantejats**. En la mesura que l'EpD dona molta importància a la mobilització de valors i

actituds de reflexió, d'anàlisi crítica, d'autonomia, és fonamental que les persones participants prenguin consciència del propi procés d'aprenentatge. Per això, és important plantejar mecanismes de reflexió i d'autoavaluació.

- Per tal que l'alumnat pugui participar activa i autònomament en el disseny i desenvolupament del seu procés d'aprenentatge, cal que prèviament s'hagi explicat a l'alumnat què es pretén amb una activitat determinada, i com s'avaluarà l'assoliment d'aquest/s objectiu/s.
- **És molt útil utilitzar instruments per detectar coneixements i idees previs** (qüestionaris, registre escrit o audiovisual de pluges d'idees o de debats sobre el tema...), que es podran contrastar al final de l'activitat.
- Caldrà **elaborar instruments per a l'autoavaluació** (solucionaris, pautes d'auto-correcció, registre fotogràfic i audiovisual del desenvolupament de les activitats)
- Així mateix, també són molt útils **els instruments per a la coavaluació**: pautes d'observació, tribunals d'avaluació formats pel propi alumnat...
- Per a l'avaluació dels processos d'aprenentatge també es poden utilitzar **instruments d'heteroavaluació**: pautes d'observació, guions per a la recollida d'informació, per a la preparació d'exposicions orals, guions i normes per al debat...

Finalment, és fonamental que aquesta **reflexió al voltant de les accions d'EPD, serveixi per millorar la qualitat de les actuacions**. Per a que això sigui possible és molt important que **l'avaluació sigui participativa**:

- Cal que hi hagi moments de **reflexió i avaluació per part dels diferents col·lectius implicats** (professorat, alumnat, personal ONGD, famílies...)
- És important **compartir els resultats de l'avaluació amb totes les persones implicades**, difondre i debatre'n els resultats, per tal que els aprenentatges obtinguts serveixin realment per millorar, tant la pròpia intervenció en el moment en que s'està desenvolupant, com futures intervencions en el mateix centre.
- Cal **registrar** per escrit o per altres mitjans (fotogràfic, audiovisual) **tant el procés de desenvolupament com les conclusions i els aprenentatges obtinguts**, per tal que aquestes **millores es poden transferir de cara a futures intervencions** tant en el propi centre, com en altres centres o espais educatius.
- És recomanable **desenvolupar la mateixa actuació durant tot un cicle formatiu** (de 1er a 4art d'ESO), amb diferents nivells d'aprofundiment, cosa que permetrà valorar com l'alumnat va integrant coneixements, actituds i valors al llarg dels anys, així com millorar l'experiència en funció dels aprenentatges obtinguts.
- Perquè aquesta millora sigui efectiva, **és molt important analitzar**:

- **La qualitat de la participació de l'alumnat** (participa tothom, participen sempre i en els diferents moments del desenvolupament de l'activitat, expressen curiositat, interès o satisfacció, cooperen, participen amb entusiasme...)
 - **La qualitat de l'aprenentatge** (observada a través de les produccions de l'alumnat). (Extret de "El enfoque transversal en Educación para el Desarrollo. A. Luque, a: Educación para la ciudadanía global. Estrategias para la acción educativa. Mundubildu. Universidad del País Vasco, Hegoa, 2011)
-
- Cal garantir **que l'avaluació faci referència a tots els principis, valors o continguts** que han impregnat els diferents àmbits (curricular, organitzatiu, tutorial, metodològic...)
 - És important **incorporar les aportacions que arribin des dels diversos participants**: caldrà fer una avaluació per part del professorat, de l'alumnat, de l'ONG implicada, i que els resultats d'aquestes avaluacions s'incorporin en futures intervencions.
 - En aquest sentit, és fonamental **donar sortida als suggeriments de l'alumnat** pel que fa a propostes d'acció, mobilització o incidència. Això vol dir estar preparat per atendre les propostes que facin els alumnes, i buscar les vies per tal que es puguin concretar.
 - És fonamental **comunicar el resultat de l'avaluació a tots els agents implicats**, a través dels butlletins del centre, pàgina web del centre i/o de les entitats/ONGD participants, blog, publicació específica per recollir els resultats...